

راهنمای دفاع از طرح پیشنهادی رساله دکتری

ویرایش اول، فروردین ماه ۱۳۹۴

این راهنما، دانشجویان را با فضای جلسه دفاع، انتظارات و پرسشهای اساسی و مشترک ممتحنین آشنا می‌کند. در ادامه، موارد مذکور بطور خلاصه بیان می‌شود:

- رساله دکتری باید نوآوری قابل قبول داشته باشد. بطور کلی، کلمه نوآوری در سطح بین المللی معنا دارد، نه در سطح کشوری یا منطقه‌ای.
 - پیشینه تحقیق بدون مطالعه مقالات مروری (Survey papers)، شناختن محققین سرشناس و مؤسسات برتر در آن زمینه کامل نخواهد شد.
 - دلایل منطقی برای استفاده از روش یا مدل مورد استفاده چیست؟ دانشجوی باید به معایب و محاسن روشها و فلسفه وجودی و کاربرد آنها و مفاهیم آن دانش، تسلط کافی داشته باشد.
 - ممتحن مجاز است برای ارزیابی تسلط دانشجو، از او سوالات عمومی و تخصصی پیرامون موضوع رساله بپرسد (ولو این که امتحان جامع شفاهی قبلاً برگزار شده باشد).
 - هدف و انگیزه از انجام رساله دکتری چیست؟ انجام طرح پیشنهادی برای رفع چه مشکلی است؟ روشها یا مدل‌های موجود چه ایرادی یا محدودیتی دارند تا با ارائه روش مطرح شده در رساله شما می‌خواهد برطرف شود. چه افق جدیدی گشوده خواهد شد؟
 - بعضی از ممتحنین انتظار دارند که موضوع رساله در راستای رفع مشکل موجود در کشور باشد. این موضوع در زمینه‌هایی که دانش و فناوری کشور با دانش و فناوری روز دنیا فاصله زیادی دارد، تا حدودی غامض، اما بطور نسبی قابل رفع است. به این موضوع نباید بصورت صفر یا یک نگاه کرد. ممکن است بخشی از کل دستاورد یک رساله دکتری در راستای نیاز کشور در کوتاه مدت، میان مدت یا بلند مدت باشد. تشریح این موضوع خارج از گنجایش راهنمای حاضر است.
 - بعضی از ممتحنین انتظار دارند، دانشجو در موقع دفاع از طرح پیشنهادی، بخشی از طرح پیشنهادی خود را انجام داده باشد تا صحبت‌ها، ادعاها و تخمین‌های او بدون پشتوانه علمی نباشد. میزان این بخش، به میزان غامض بودن موضوع و تسلط دانشجو در ارائه بستگی دارد.
 - در دفاع از طرح پیشنهادی به کرات مشاهده می‌شود که علیرغم این که استاد راهنما، سؤال ممتحن را کاملاً متوجه شده‌است، ولی دانشجو سؤال را اشتباه متوجه می‌شود و حتی در جواب، موجب گمراه کردن ممتحن می‌شود. این بخاطر عدم تسلط کافی دانشجو بر موضوع است. اگر دفاع طرح پیشنهادی در موقعی برگزار شود که بخشی از طرح پیشنهادی انجام شده باشد، بخش عمده‌ای از این مشکل حل می‌شود.
 - توجه داشته باشید که بالاخره باید نظر ممتحنین با سلاقی مختلف را بطور منطقی پاسخ داده و آنها را قانع کرد.
 - رساله دکتری باید در عمق باشد و نباید در سطح پخش شود. میزان نوآوری قابل قبول و نفوذ در عمق رساله دکتری بستگی به سطح دانشگاه محل تحصیل و نظر ممتحنین دارد.
 - یکی از ایرادات اصلی که ممکن است دانشجو در دفاع از طرح پیشنهادی با آن مواجه شود، این است که گفته شود طرح پیشنهادی ارائه شده در سطح پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد است و نه در سطح رساله دکتری؛ یا طرح پیشنهادی مجموعاً شامل دو یا سه پایان‌نامه ارشد است و نه یک رساله دکتری (ولو این که مقالات متعددی نیز قابل چاپ باشد). به عبارت دیگر، طرح پیشنهادی در سطح پخش شده‌است. دانشجو ممکن است در دفاع رساله دکتری نیز با این ایراد مواجه شود.
 - دانشجو ممکن است به واسطه نگرانی از عدم تصویب طرح پیشنهادی، آنقدر آن را گسترده نماید که بعداً هرچه کار کرده و مقالات متعدد چاپ کند، طرح پیشنهادی در زمان مجاز به اتمام نرسد. لذا باید با شرط رفتن در عمق رساله، به این موضوع توجه داشت و از آن پرهیز کرد.
 - با چه روشی نتایج حاصل از رساله خود را صحت‌گذاری خواهید کرد؟
 - انتظار این است که دانشجو در زمینه بسیار باریک عنوان رساله خود در هنگام دفاع رساله، بسته به نوع و موضوع رساله، تاحدودی نزدیک به استاد راهنمای خود یا حتی جلوتر باشد. آیا طرح پیشنهادی این انتظار را محتمل می‌کند؟
- بطور خلاصه، دانشجو با ارائه یک پیشینه تحقیق منسجم و هدفمند باید ممتحنین را قانع کند که طرح پیشنهادی تاکنون انجام نشده‌است و نوآوری دارد. دانشجویان باید توجه داشته باشند که طرح پیشنهادی در سطح رساله دکتری باشد و نه در سطح کارشناسی‌ارشد. آیا توانایی علمی انجام طرح پیشنهادی در بازه زمانی دوره دکتری را دارند؟ آیا برآورد منطقی از سطح و حجم کار دارند؟ در نهایت با چه روشی می‌خواهند نشان دهند که نتایج مستخرج از رساله دکتری صحیح است؟ اکثر دانشجویان تنها به مورد نخست (نوآوری) توجه دارند و هدف از این راهنما این است که توجه آنها را به موارد دیگر نیز معطوف دارد.

با آرزوی موفقیت

سید حمید جلالی نائینی